

УДК 658.669.2/8

В.Л. Корінев

доктор економічних наук, професор

М.С. Карпуніна

ст. викладач
Класичний приватний університет

СУТНІСТЬ ПОНЯТТЯ РЕСУРСОЗБЕРЕЖЕННЯ ТА ШЛЯХИ ПІДВИЩЕННЯ ЕФЕКТИВНОСТІ НА МЕТАЛУРГІЙНИХ ПІДПРИЄМСТВАХ

У статті досліджено та проаналізовано поняття “ресурсозбереження” й шляхи підвищення ефективності на металургійних підприємствах. Проведено аналіз виробництва сталі на вітчизняному та зарубіжному ринках.

Ключові слова: собівартість, ресурсозбереження, економія, ефективність, порошкова металургія.

I. Вступ

Стратегічними напрямками розвитку підприємств чорної металургії є: створення та впровадження новітніх традиційних технологій, у тому числі енерго- та ресурсозберіжних екологічно чистих технологій; технологічне переоснащення сталеплавильного та прокатного виробництва.

Необхідність переходу до якісно нового рівня ресурсоспоживання є об’єктивною умовою підвищення ефективності виробництва.

Багатогранність ресурсозберіжної діяльності передбачає її здійснення за різними напрямками: технічним, організаційним, соціально-економічним. Можна також виокремити групи суб’єктів, що сприймають її результати. Це підприємства-виконавці, споживачі, торговельні партнери, працівники, інвестори.

Проблема ресурсозбереження розглядається в наукових працях багатьох вітчизняних і зарубіжних учених. На думку Б.А. Райзберга, Л.Ш. Лозовського та Е.Б. Стародубцевої, ресурсозбереження – один із важливих напрямів підвищення ефективності виробництва. Основними напрямками ресурсозбереження є впровадження ресурсозберіжної техніки й технології, які дають змогу знизити матеріаломісткість продукції.

Ресурсозбереження досягають також завдяки комплексному використанню сировини, переробці вторинних ресурсів [3, с. 461]. На думку В.С. Іфтемічук, В.А. Григор’єва, М.І. Маниліч, Г.Д. Шута, ресурсозбереження – це система заходів, спрямованих на найбільш раціональне й ефективне використання всіх видів ресурсів, їх скорочення на одиницю корисного ефекту.

Ресурсозбереження є важливою умовою вирішення соціальних і виробничих проблем розвитку суспільства [3, с. 461]. У сфері управління ресурсо- та енергозбереженням в умовах перехідної економіки розглядаються питання

планування та стимулювання, а також використання ресурсів і відносин власності.

У працях М.І. Іванова, Л.Т. Хижняк, Д.В. Липницького одним з головних напрямів ресурсозбереження визначено впровадження нових технологій, оцінено прогресивність технологічних систем та організаційні форми інтеграції науки і виробництва [4, с. 30–37]. Але проблему ресурсозбереження вивчено недостатньо.

II. Постановка завдання

Мета статті – дослідити трактування поняття “ресурсозбереження” та виділити основні напрями й шляхи підвищення ефективності на металургійних підприємствах, а також здійснити аналіз виробництва сталі на вітчизняному та зарубіжному ринках.

III. Результати

Серед наявних різноманітних способів обробки металів порошкова металургія посідає своє особливе місце, тому що дає змогу не тільки виготовляти вироби різних форм і призначень, але і створювати принципово нові матеріали, одержати які іншими шляхом украй важко або взагалі неможливо. Порошкова металургія успішно конкурує з литтям, обробкою тиском, різанням та іншими методами, доповнюючи або замінюючи їх [1, с. 23–24].

Основні переваги використання порошкової металургії:

- знижує видатки на подальшу механічну обробку, яка або виключена, або значно зменшена; отримує готовий виріб, точний за формою й розмірами; забезпечує високу якість поверхні виробу;
- використовує енерго- і ресурсозберіжні технології; зменшує кількість операцій у технологічному ланцюзі виготовлення продукту;
- використовує більше ніж 97% стартової сировини;
- дає змогу отримувати вироби з унікальними корисними властивостями, вико-

ристовуючи багатокомпонентні суміші, об'єднуючи металеві й неметалеві компоненти;

- отримує вищі економічні, технічні й експлуатаційні характеристики виробів, на відміну від традиційних технологій;
- спрощує виготовлення виробів складної форми.

Порошкова металургія дає змогу отримувати металокерамічні матеріали із цілком особливими фізико-хімічними, механічними й технологічними властивостями, які неможливо отримати методами лиття, обробки тиском.

Розвиток порошкової металургії зумовлений переважно тим, що її технологічні операції порівняно прості, а ефект часто виявляється разючим. Тільки порошкова металургія дала змогу долати труднощі, які виникли під час виробництва виробів із тугоплавких (температура плавлення 2000 °С та вище) металів.

Питанням науково-технічного розвитку підприємств присвячено чимало літературних досліджень учених і спеціалістів, які торкалися проблеми ресурсозбереження на підприємствах металургії.

Ресурсозбереження є складовою підвищення ефективності виробництва, вирішення якої забезпечується відповідним економічним механізмом. Елементами цього механізму є: запровадження внутрішньогосподарських ринкових відносин, економічне стимулювання виробництва та праці, обґрунтування фінансового забезпечення інвестиційних процесів, регулювання міжгалузевих відносин, забезпечення інноваційного розвитку виробництва. Досягнення мети ресурсозбереження в системі економічного механізму, підвищення ефективності виробництва здійснюється через використання відповідних методів: організаційних, економічних, техніко-технологічних, адміністративних.

Великий економічний словник дає визначення поняття “ресурси” – “кошти, цінності, запаси, можливості, джерела коштів, доходів”. У свою чергу, поняття “ресурси підприємства” – це “кошти, можливості, цінності, запаси підприємства, джерела його доходів, що забезпечують стабільну роботу підприємства в напрямках його діяльності й одержання прибутку” [2, с. 276].

До складу виробничої системи підприємств порошкової металургії входять такі ресурси: технічні; кадрові; інформаційні та фінансові. Кожний із зазначених видів ресурсів являє собою сукупність можливостей досягнення цілей виробничої системи.

Для виходу із системної кризи необхідна суттєва перебудова підприємств чорної металургії України, що, насамперед, передбачає правильний вибір стратегії розвитку підприємства, відродження власної сировинної бази, впровадження у виробництво новітніх

технологій. Без цього неможливе виробництво конкурентоспроможної, якісної продукції.

Економічні ресурси являють собою всі речові чинники виробництва, які використовують для виготовлення товарів і послуг.

Ресурси (фактори) виробництва – це чинники, що використовуються для продукування благ. Це поняття включає всі природні, людські, а також створені людиною ресурси, що використовуються у виробництві. Різноманітні ресурси можна класифікувати відповідно до різних підходів. Зокрема, виокремлюють такі види: матеріальні ресурси – земля (або сировинні матеріали – корисні копалини, ріки, ліси тощо) і капітал; людські ресурси – праця і підприємницька діяльність.

Потреби необхідно задовольнити, що з об'єктивною неминучістю і невідворотністю наштовхується на лімітованість ресурсів, а, отже, на обмежені можливості задоволення потреб на всіх рівнях. Уся економічна діяльність людини завжди і скрізь була спрямована на подолання обмеженості ресурсів. Деякі з них нам подаровані природою і вже через те обмежені внаслідок нашого власного розвитку: праця, знання, вміння, кваліфікація, вид використовуваної енергії тощо. Деякі з ресурсів мають відтворювальну властивість і тому регулюються з боку людини.

Визначальною стратегією перспективності порошкової металургії України повинна стати реалізація ресурсозбережної політики, яка передбачає подолання наявних організаційно-економічних проблем, серед яких такі: недосконалість законодавчої бази й системи органів державного управління ресурсозбереженням; відсутність правової відповідальності за перевитрати ресурсів; дефіцит спеціалістів щодо ресурсозбереження; відсутність розвинутої інфраструктури з ресурсозбереження; недостатнє економічне стимулювання ресурсозбереження; неефективне використання цінних інструментів, що зумовлено збільшенням матеріально-ресурсної складової собівартості продукції; несприятливий інвестиційний клімат; дефіцит фінансових коштів для виділення ефективних ресурсозбережних технологій; неефективний захист від недобросовісної конкуренції з боку зарубіжних виробників.

Розробка й реалізація програм ресурсозбереження на підприємствах порошкової металургії є не лише найважливішим напрямом їх технічного та економічного розвитку, але й стає початковим етапом процесу переходу галузі на ресурсозбережний шлях розвитку. Це вимагає розробки відповідної теоретико-методологічної основи для обґрунтування напрямів ресурсозбереження і ресурсозбережних заходів на підприємствах порошкової металургії.

Для широкомасштабної реалізації основних завдань, проведення ресурсозбережної політики на промислових підприємствах

Україні необхідне формування організаційно-економічного механізму управління ресурсозбереженням, раціонального використання всіх наявних у виробництві ресурсів і охорони довкілля, оскільки важливішими критеріями сучасного виробництва є рівні його ресурсомісткості, безвідходності та екологічності виробничих процесів.

У 2012 р. зафіксовано незначний спад загальних обсягів виробництва сталі у світі (1,1%) порівняно з попереднім роком. Із країн-лідерів лише шість збільшили обсяги виробництва, а саме: Китай, США, Індія, Росія, Південна Корея та Туреччина. Якщо розглядати перші п'ять місяців 2013 р., то можна зробити висновок, що розподіл країн-лідерів залишився той самий, але майже всі країни зменшили виробництво сталі, окрім Китаю, де спостерігається зростання на 8,6%, Японії (1,1%) та Індії (3,1%), що позначилося на загальному зростанні світового виробництва сталі майже на 2,3%. Таким чином, сьогодні Україна втратила свої позиції на міжнародному ринку й опинилась на 10-му місці в рейтингу, що вказує на зниження конкурентоспроможності української металопродукції. У 2012 р. спостерігалось зниження експорту чорних металів на 16,9% порівняно з попереднім роком. У цілому поставки чорних ме-

талів та виробів з них становили 26,4% від загального обсягу експорту країни [5].

Негативна динаміка змін обсягів виробництва в Україні спостерігається з докризового періоду, а саме з 2007 р., а обсяги реалізації – з 2009 р. При цьому питома вага реалізації металургійної продукції в загальному обсязі промислової продукції України порівняно з 2005 р. зменшилась у 2 рази. Динаміка змін обсягів реалізації продукції у грошовому та натуральному вимірах мають кардинальні відмінності. А саме: обсяг реалізації у грошовому вимірі збільшився у 2 рази при спаді обсягів виробництва в натуральному вимірі на 11,6%, що свідчить про значне зростання цін на металопродукцію. Основною причиною таких змін є зростання цін на світовому ринку як на металопродукцію, так і на сировинні та енергетичні ресурси. Розглянемо показники доходів і витрат провідних металургійних підприємств України. Для аналізу обрано сім підприємств чорної металургії, які займають значні позиції на ринку металопродукції. До 2012 р. Україна впевнено посідала 8-ме місце в загальному рейтингу серед країн-лідерів з виробництва сталі (табл. 1), але вже у 2012 р. поступається ним Туреччині, яка витіснила із цього списку Італію [5].

Таблиця 1

Рейтинг країн-лідерів з виробництва сталі, млн т

Країна	2005 р. Виробництво, Мт	2011 р. Виробництво, Мт	2012 р.	Січень-травень 2013 р.
Китай	355,8	695,5	708,8	325,3
Японія	112,5	107,6	107,2	45,4
США	94,9	86,4	88,6	36,2
Індія	45,8	72,2	76,7	33,3
Росія	66,1	68,7	70,6	29,0
Південна Корея	47,8	68,5	69,3	27,6
Німеччина	44,5	44,3	42,7	18,0
Україна	38,6	35,3	32,9	13,97
Бразилія	31,6	35,2	34,7	14,1
Італія	28,7	29,35	27,2	10,5
Туреччина	21	34,1	35,9	14,4
Решта	268,5	279,5	215,6	90,23
Разом	1127,1	1527,3	1510,2	658,0

У 2012 р. виробництво прокату в Україні зменшилось майже на 12% до 26,8 млн т. Найбільший спад був на "Донецьксталі" (на 63,1%, до 157 тис. т). Результати покращили

"АрселорМіттал Кривий Ріг" (АМКР), Дніпровський МК ім. Дзержинського і Єнакіївський МЗ, який наростив випуск на 21,8%, що становило 2668 тис. т [6].

Таблиця 2

Виробництво готового прокату в Україні по підприємствах у 2011–2012 р. [6]

Підприємство	Обсяг готового прокату по роках, тис. т		Відносне відхилення, % (збільшення "+", зменшення "-")
	2011 р.	2012 р.	
Азовсталь	3128	2729	-12,8
Алчевський МК	3639	3469	-4,6
АрселорМіттал Кривий Ріг	4931	5439	+10,3
Дніпровський МК ім. Дзержинського	3006	3159	+5,1
Дніпропетровський МЗ ім. Петровського	737	707	-4,1
Дніпроспецсталь	250	196	-21,8
Донецький ЕМЗ	991	433	-56,2
Донецьксталь	426	157	-63,1
Єнакіївський МЗ	2191	2668	+21,8
Запоріжсталь	3170	3149	-0,7
Маріупольський МК ім. Ілліча	4721	3982	-15,7
Україна разом	30 432	26 819	-11,9

IV. Висновки

Ресурсозбереження розглядається як процес поліпшення використання ресурсів на всіх етапах виробництва методом порошкової металургії, один з найефективніших напрямів науково-технічного прогресу в металургійному виробництві, що супроводжується економією ресурсів, зменшенням витрат виробництва, зниженням рівня собівартості продукції, поліпшенням навколишнього середовища та умов життя. Головним важелем механізму ресурсозбереження виступає конкуренція, яка змушує підвищувати якість продукції методом порошкової металургії, а також зменшувати витрати на виробництво продукції, що веде до постійного підвищення рівня ресурсозбереження. Сьогодні Україна втратила свої позиції на міжнародному ринку й опинилась на 10-му місці в рейтингу, що вказує на зниження конкурентоспроможності української металопродукції.

Список використаної літератури

1. Либенсон Г.А. Основы порошковой металлургии / Г.А. Либенсон. – М. : Металлургия, 1975. – С. 23–24.
2. Большой экономический словарь / под ред. А.Н. Азрилияна. – М. : Фонд “Правова культура”, 1994. – С. 276.
3. Генеза ринкової економіки: терміни, поняття, персонал! / [укл. : В.С. Іфтемічук та ін.] ; за наук. ред. Г.І. Башнянина [та ін.]. – К. : Магнолія плюс, 2004. – С. 461.
4. Іванов М.І. Ресурсозабезпечення промисловості України / М.І. Іванов, Л.Т. Хижняк, Д.В. Липницький // Економіка промисловості. – 1999. – № 1–3. – С. 30–37.
5. Борисенко О.Є. Аналіз та оцінка забезпечення основними ресурсами виробничої діяльності металургійних підприємств України / О.Є. Борисенко // Економіка промисловості. – 2013. – № 1–2.
6. Козенков Д.Є. Аналіз стану чорної металургії України: сучасні проблеми та шляхи розвитку [Електронний ресурс] / Д.Є. Козенков, О.В. Цимбалюк // Ефективна економіка. – Режим доступу: <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=2225>.

Стаття надійшла до редакції 08.04.2014.

Коринев В.Л., Карпунина М.С. Сущность понятия “ресурсосбережение” и пути повышения эффективности на металлургических предприятиях

В статье исследованы и проанализированы понятие “ресурсосбережение” и пути повышения эффективности на металлургических предприятиях. Проведен анализ производства стали на отечественном и зарубежном рынках.

Ключевые слова: себестоимость, ресурсосбережение, экономия, эффективность, порошковая металлургия.

Korinyev V., Karpunina M. The mean of concept “resource saving” and the ways of improving efficacy on the companies powder metallurgy

Resource occupies a leading position in the economic mechanism enterprise economy, encompassing system of organizational and economic relations. It is the structure of the resource is seen as organized and orderly system, a mechanism which, combining market instruments and government regulation aimed at achieving concrete results.

Research and technology development enterprises was devoted many literary studies scholars and professionals who touch the problem of resource companies in powder metallurgy.

Resource is part of increasing production efficiency, the resolution of which is provided by the appropriate economic instrument. The elements of this mechanism are: the introduction of intra-market relations, economic incentives for production and labor, financial justification for the investment process, regulation of inter-industry relations, providing innovative expansion. Achieving resource in the economic mechanism of increasing production efficiency through the use of appropriate techniques: organizational, economic, technical, technological and administrative.

Resource is considered as a process of improving the use of resources at all stages of production by powder metallurgy, one of the most effective areas of scientific and technological advances in metallurgy, accompanied conserve resources, reduce production costs, a reduction in the cost of production, improve the environment and living conditions.

Key words: prime cost, resource of saving, savings, efficacy, powder metallurgy.